

Erilaisia vanhuuksia ja vanhuuksien odotushorisontteja

Anna Kinnunen, Maija Könönen & Sinikka Vakimo (toim.) (2022). *Babuškoja, teräsvaareja ja digisenioreita – Muuttuva vanhuus Suomessa ja Venäjällä*. 279 s. ISBN: 978-952-345-161-2

Babuškoja, teräsvaareja ja digisenioreita -artikkelikokoelma tarjoaa monipuolisen ja rikastuttavan lukukokemuksen. Kirja rakentuu kattavasta johdannosta, neljästä osasta, jotka sisältävät kahdesta neljään lukua, sekä loppuluvun havainnoista ja päätelmistä. Kokoelma rajautuu kulttuuri- ja sosiaaligerontologian kenttään painottaen vanhuuden moninaisuutta ja kontekstisidonnaisuutta. Kirja pureutuu vanhuuden ja vanhenemisen merkityksellistämiseen, vanhuuskäsitysten ja vanhuutta koskevien kulttuuristen ajattelumallien kuvaamiseen sekä ikääntymisen kokemuksen rakentumiseen arjen vuorovaikutuksessa ja yhteiskunnan sosiaalisen elämän järjestelmän kehyksissä. Ikääntymistä tarkastellaan Suomessa ja Venäjällä. Suomalaisen ja venäläisen ikääntymisen tarkastelu avartaa ymmärrystä ikääntymisen eroista ja samankaltaisuuksista sekä hoivan muodoista ja vanhuuskuvista. Merkillepantavaa on, että teoksen toimittajat ovat huomioineet vallitsevan maailmanpoliittisen tilanteen julkaistessaan kirjan. Kirjoittajina on 17 tutkijaa, jotka eivät vain kuvaile muutosta, vaan tuovat esille arjen haasteita ja myös ratkaisuja niihin. Näin tutkijat antavat oman asiantuntijuutensa lukijan käyttöön perustellen tutkimustuloksiaan kulttuuri- ja sosiaaligerontologiasta käsin. Ensimmäisessä osassa tarkastellaan vanhuuskäsityksiä, toisen osan keskiössä on isovanhemmuus, kolmas keskittyy hoivan kuvaamiseen ja neljäs toimijuuden rakentamiseen. Näkökulmia on runsaasti, teorioita ja kirjallisuutta esitellään laajasti, kaunokirjallisen tuotannon käyttö tuo kirjallisuusgerontologisen ulottuvuuden sisältöön.

Ensimmäinen osa, Vanhuuskäsityksiä uusintamassa ja kyseenalaistamassa, koostuu neljästä luvusta, joista ensimmäiset kuljettavat lukijaa vanhuuden kulttuuriin maisemiin venäläisen kirjallisuuden maailmoissa ja kaksi muuta paneutuvat dementian kulttuuriin ilmenemis-
muotoihin. Osassa on vahvasti mukana kirjalli-

suusgerontologinen kehys. Venäläistä kirjallisuutta kuvattaessa nousee esille vanhuuskuvan nurja puoli. Kirjallisuudessa vanhaan ihmiseen liitetään sanoja ”häijy”, ”vastenmielinen”, ”epäsiisti”. Teksteissä on vallalla toiseuden ilmeneminen, ”iäkäs ihminen ei toimi subjektina”, toteaa tutkija Irina Savkina. Dementiaan paneudutaan pohtien siihen liittyviä kulttuurisia merkityskenttöjä eri näkökulmista. Dementiaan (vanhuudenhöperyyteen) liittyviä mainintoja ja niiden kautta kulttuurista ymmärrystä ja suhtautumistapoja tarkastellaan ajassa. Lisäksi pureudutaan muistisairaahan ihmisen kohtaamiseen ja ymmärtämiseen. Kiinnostus persoonakeskeiseen (humanistiseen) tutkimustapaan voisi tuoda esille myönteisempiä mielikuvia dementiasta ja auttaisi kenties kohtaamaan ihmisen eikä vain muistisairasta, toteaa kirjoittaja Sinikka Vakimo. Osan viimeisessä luvussa käsitellään mm. dementiapuhetta, puheenmuotoja, kieltä, käsitteitä ja vertauskuvia ja niiden vaikutusta siihen, miten käsitykset ja asenteet dementiaa kohtaan muotoutuvat kielen vaikutuksesta. Luvun lopussa Maija Könönen vielä esittelee venäläistä lyhytproosaa kahden tarinan verran ja tulkitsee fiktioita muistisairaahan näkökulmasta. Tämä viimeinen luku on hyvin monialainen ja runsas sisällöltään ja siitä olisi voinut kirjoittaa pitempäänkin tai ehkä paremminkin jopa kaksi erillistä lukua.

Toisen osan, Isovanhemmuus liikkeessä, luvut täydentävät toisiaan. Ensimmäisessä Ilkka Pietilä ja Hanna Ojala kuvaavat isovanhemmuuden rakenteellisia ja kulttuurisia muutoksia ajassa. He keskittyvät isovanhemmuuden sukupuolittuneisuuteen ja vähän tutkittuun isoisyyteen. Toinen luku puolestaan ottaa kantaa yllirajaiseen isovanhemmuuteen eritoten isoäidin, *babuškan* näkökulmasta käsin. *Babuška*-ilmiö on ominainen venäläiselle kulttuurille, ja heidän merkityksensä on perheissä suuri. Suomen yhä kasvava vieraskielinen väestö pitää sisällään monia erilaisia isovanhemmuuksia ja siihen liittyviä kulttuurigerontologisia näkökulmia. Tatiana Tiainen-Qadirin tutkimus *babuškoista* vie lukijan sopivasti erilaisen äärelle ja saa ajattelemaan sitä, kuinka monenlaisia merkityksiä isovanhemmuudelle voidaan antaa Suomessa jo nyt.

Osassa kolme, Hoivan muotoja ja paikan-
tumisia, kuvataan suomalaista ja venäläistä
hoivakulttuuria. Hoivan kuvaaminen tukevoittaa
kokoelman muita osia ja lukuja antaen perspek-
tiivä niin toimijuuteen, isovanhemmuteen
kuin vanhuuskäsityksiinkin. Ymmärrys hoivan
järjestäytymisestä ja erilaisista hoivatoimijoista
venäläisessä yhteiskunnassa rinnastuu tyylik-
käästi ”Suomalainen vanhuus”-luvun kanssa.
Viimeisen luvun kuvaus pietarilaisesta hoiva-
kodista antaa lukijalle mahdollisuuden kurkistaa
hoivakodin todelliseen arkeen ja siellä käytäviin
neuvotteluihin. Rinnalla olisi voinut olla vastaa-
va kuvaus suomalaisesta hoivapaikasta.

Osa neljä, Toimijuuksia rakentamassa, kuvaa
monipuolisesti erilaisia ikääntyneiden toimi-
juuksia ja yllättää sisältövalinnoillaan. Osan
ensimmäinen luku kuljettaa lukijaa suomalaisella
tehdaspaikkakunnalla miesten muodostamas-
sa yhteisössä pohtien yhteisöllisyyttä ja sen
merkitystä ikääntyvien miesten toimijuudelle.
Toisessa luvussa Julia Zelikova tarkastelee seksiä
ja intiimielämää venäläisten ikääntyvien ihmis-
ten näkemyksistä käsin. Luku sisältää runsaasti
lainauksia haastateltavilta, mikä auttaa lukijaa
muodostamaan kuvan siitä, kuinka tätä arkaa ja
vaiettua aihetta on lähestytty haastatteluin. Osan

viimeinen luku paneutuu mediatutkimukseen ja
ikäntyvän naisen mediakulttuuriin muodon-
muutoksiin pohtien vanhuuden ja ikäihmisten
mediakuvaa, mediatoimijuutta ja seksuaali-
suutta. Luku on raikas tuulahdus nykypäivää ja
tulevaisuutta.

Eräässä kirjan teksteistä sanotaan: ”Yhden
yhtäläisen vanhuuden sijaan tulisikin puhua
monista, erilaisista vanhuuksista ja vanhuuk-
sien odotushorisonteista.” Artikkeleissa esiin
nostetut vanhuuskäsitykset ja ikääntymisen
kulttuuri- ja sosiaaligerontologiset tarkastelut
vanhuustutkimuksen suunnista mahdollistavat
lukijalle monenlaisia elämyksiä tutkitun tiedon
äärellä. Näen artikkelikokoelman paitsi kiin-
nostavana kulttuuri- ja sosiaaligerontologisena
kirjallisuutena ja erinomaisena lähdeveksena,
myös oppikirjana usealla eri koulutusasteella.
Lukukokemus auttaisi myös poliittisia päättäjiä
ja vanhuspalveluista vastaavia henkilöitä pohti-
maan hoivapalveluita ja ikäihmisten kohtaamisia
Sote-uudistuksen puitteissa yhä moninaisem-
masta näkökulmasta.

Sari Heikkinen

Laurea-ammattikorkeakoulu

Pamfletti vai tiedettä?

Martti J. Kari & Antero Holmila (2023). *Miksi Venäjä toimii niin kuin se toimii*. Jyväskylä: Docendo. 380 s. ISBN: 978-952-382-479-9.

Idäntutkimus pyysi minulta tätä kirja-arviota.
Luettuani kirjan pohdin perääntymistä. Kriitikki
voisi synnyttää ajatuksen kilpailijan mollaamisesta.
Jokainen oppilaani tietää, että arvostan
vastaväitteitä enkä vaadi omien näkemysteni
pitämistä totuutena. Ei ole ongelma, jos joku
tulkitsee Venäjää toisin kuin minä. Enkä ole edes
kirjan tekijöiden Martti J. Karin ja Antero Hol-
milan ydinsanomasta eri mieltä. En perääntynyt,
koska velvollisuuteni kokeneena tiedehenkilönä,
25 vuotta vakinaisena professorina työskennel-
leenä vaatii sanomaan ammatillisen mielipiteeni.
Yritän erottaa virheet tulkintaeroista. Historia
on tiede, joka etenee aiemman tutkimuksen
perusteella, eikä niin, että voi valita historian
kirjoista itselleen mieluisimman näkemyksen ja
kutsua sitä uudemman tulkinnan vaihtoehdoksi

tuntematta uusinta tutkimusta ja perustelematta
omaa ratkaisuaan faktoilla.

Karin ja Holmilan kirjan aihe on ajankohtai-
nen ja sen suorapuheisuus on hyve. Vastaavia
teoksia on julkaistu ympäri maailmaa. Vakavien
puheenvuorojen ohella on humpuukia, jonka
avulla kustantajat rahastavat tunnettujen kir-
joittajien raflaavilla puheenvuoroilla. On myös
kirjoja, joiden idea on loistava, mutta tekijöiden
tiedot ja taidot eivät vain riitä. Jo useiden vuosien
ajan tieteellisiä tekstejä on arvioitu kansallisissa
arvostusjärjestelmissä (meillä Jufö-luokitus) ja
edellytetty vertaisarviointia eli tekstin alista-
mista ennen julkaisua alan tutkijoiden kriitti-
selle luennalle. Kannattaa eri kirjojen kohdalla
katsoa, onko julkaisija luokiteltu ja onko teksti
vertaisarvioitu.

Tämän teoksen tekijät korostavat, että kyse
ei ole tieteellisestä tutkimuksesta eikä historian
kokonaisuusjatkamisesta. He tekevät poleemisia
tulkintoja tavoitteena herättää keskustelua ja tyy-